

Porin historiikki

Pori eli Björneborgs stad perustettiin vuonna 1558. Kaupungin käännekohtia on koottu tähän historiikkiin.

1155

Tuhat vuotta sitten Kokemäenjokilaakso oli valtavyölyä, jota pitkin eurooppalaiset kulttuurivaikutteet kulkivat Satakuntaan ja muuhun läntiseen Suomeen. Satakunnan historiallinen maakunta on syntynyt varhaiskeskiajalla. Maakunnan keskus oli Kokemäellä. Siellä oli merkittävä kauppapaikka, Teljä, ja Pyhän Henrikin saarnahuone, jossa piispa katolisen kirkon tradition mukaan saarnasi ennen marttyyrikuolemaansa tammikuussa 1155. Joen madaltuminen ja maan nousu pakottivat vähitellen kaupan siirtymään lähemmäs merta. Porin edeltäjä, Ulvila sai kaupunkioikeutensa vuonna 1365.

Pyhän Henrikin saarnahuone on edelleen olemassa. Aitan ympärille rakennettiin vuonna 1857 arkkitehti P.J. Gylichin suunnittelema tiilinen Pyhän Henrikin muistokappeli. Valok. Pentti Pere. Satakunnan Museon kok.

1558

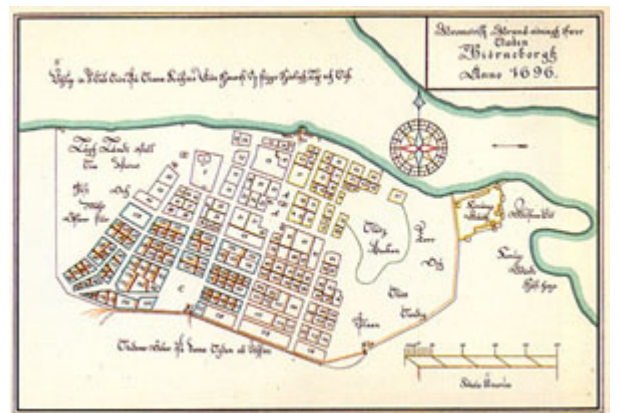
Ruotsin kuninkaan, Kustaa Vaasan poika Juhana oli Suomen herttua. Hän perusti Porin kaupungin vuonna 1558 Kokemäenjoen suulle, Porinlahden rannalle. Ikivanhat Kokemäenjoen ulkomaankauppayhteydet siirtyivät tuolloin Ulvilasta Poriin. Suomen pohjoisin kaupunki oli tärkeä kauppapaikka, jonka kautta Pohjanlahden siika, lohi ja muut tuotteet kulkivat Eurooppaan. Kaukaisia ylellisyystavaroita kuten mausteita, hienoja viinejä ja kankaita tuotiin Poriin. Täältä niitä vietiin muualle Satakuntaan ja pohjoiseen Suomeen.

Juhana-herttuaa esittävä väritetty litografia on painettu A. J. Salmsonin kivipainossa Tukholmassa joskus 1800-luvun puolimaissa. Satakunnan Museon kok.

1696

Porin kaupungin onnistunut alkutaival kääntyi laskuun 1600-luvulla. Koko Ruotsin valtakunta kärsi sodista ja katovuosista. Valtion rajoittava talouspolitiikka kielsi monilta kaupungeilta, myös Porilta, ulkomaankaupan lähes kokonaan. Kaupunki oli tarkkaan tulliaidan ympäröimä. Yksikään maalainen ei päässyt tuomaan tavaraa tullimaksuja maksamatta. Köyhyyden vuosinakin kaupungissa seurattiin muotia: 1640-luvulla Poriin suunniteltiin kaupunkikehityksen tuoreimpia virtauksia edustanut umpikulmainen tori. Se näkyy Porin vanhimmassa karttakuvassa vuodelta 1696. Porilaisten marssista muistettava Porin rykmentti perustettiin vuonna 1632.

Porin vanhin asemakaavakartta vuodelta 1696. Kuninkaankartanon rakennukset ovat varsinaisen kaupungin ulkopuolella oikealla, keskellä umpikulmainen tori, joka on kuitenkin jäänyt yhdeltä kulmaltaan avoimeksi. J.W. Ruuth, Porin historia, ilm. 1899. Alkuperäiskartta Riksarkivet.

1765

Pori sai takaisin ulkomaankauppaoikeutensa vuonna 1765. Taas purjehtivat porilaisten laivat Itämeren satamiin! Madaltuneen jokisataman rinnalle rakennettiin merisatama Reposaareen. Vaurastuvan maaseudun asukkaat suuntasivat kauppamatkansa Poriin. Pormestari Lars Sacklèn perusti Tuorsniemen lasitehtaan. Triviaalikoulun edistyksellisen rehtori Johan Kraftmanin suunnittelemat, aivan uudenmalliset kiviset härkätallit nousivat Koiviston kartanon mäelle. Porin varakkaat porvarit seurasivat ajan uusimpia muotivirtauksia ja myös henkistä kehitystä. Raatimies Indebetoun korkeatasoisessa kirjastossa oli paljon moderneja julkaisuja. Kahdeksantoista porvarisrouvaa maksoi 1730-luvulla yhden hopeataalerin ylellisyysveroa pönkkähameen kantamisesta! Suomen oloissa Pori oli suuri kaupunki, jossa vuonna 1766 oli 1500 asukasta.

Tuorsniemen lasitehtaan tuotanto käsitti suurelta osalta vihreää talouslasia. Valok. Pentti Pere. Satakunnan Museon kok.

1852

Vuonna 1809 Suomesta tuli osa Venäjän keisarikuntaa. Porilaisten elämää muutos ei mullistanut. Vanhat kauppa-, suku- ja kulttuuriyhteydet Tukholmaan säilyivät. 1840-luvulla kauppalaivaston kasvu teki Porista Suomen johtavan laivanvarustajakaupungin. Sahatavaraa vietiin Välimerelle asti. Sitten alkoivat onnettomuudet: kaupunki oli palanut useita kertoja, mutta vuoden 1852 suurpalo oli katastrofi. Lähes koko kaupunki hävisi tuhkaksi vuorokauden kuluessa. Tulipalo hidasti kaupungin taloudellista kasvua, osa kotinsa menettäneistä joutui asumaan vuosikymmeniä maakuopissa. Tuskin oli alettu toipua tulipalosta, kun puhkesi Oolannin sota ja engelsmanni seilasi Pihlavanlahdelle porilaisia pelottelemaan. Kaupunki välttyi sodalta, mutta laivanvarustajat kärsivät menetyksiä.

Porin tori ennen vuoden 1852 suurpaloa merikapteeni Isak Sillströmin mukaan. Rakennuksista vain C.L. Engelin suunnittelema raatihuone säilyi, vaikka sen puurakenteinen torni paloikin. Valok. Ilari Järvinen. Satakunnan Museon kok.

1863

Suurpalon jälkeen kaupungin asemakaava uudistettiin. Leveiden puistokatujen halkoma keskusta oli tuolloin vielä puutalovaltainen. Kokemäenjoen eteläisen rantakadun varteen nousivat rikkaiden porvarien kivitalot, jotka vieläkin ovat jäljellä. Komeat punatiiliset teollisuusrakennukset joen pohjoisrannalle rakennettiin joi-takin vuosikymmeniä myöhemmin. Yhdessä lehtevän Kirjurinluodon kanssa Porin Pohjois- ja Eteläranta muodostavat nykyään ainutlaatuisen, kulttuurihistoriallisesti merkittävän kokonaisuuden. Siihen kuuluu myös vuonna 1863 valmistunut uusgoottilaistyylinen kirkko.

Porin varakas porvaristo rakennutti palon jälkeen kivitalonsa jokisataman lähelle Etelärantaan. Kuvassa myös siipiraslaivat Salama ja Näcken. Valok. Charles Riis 1860-luvulla. Satakunnan Museon kok.

1895

Porin kehitys teollisuuskaupungiksi kiihtyi 1870-luvulla. Tulitikkutehdas oli perustettu jo vuonna 1851 ja konepaja seitsemän vuotta myöhemmin. Varsinaista suurteollisuutta Porissa olivat sahat, joita perustettiin 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä useita. Sahateollisuuden tuotteet menivät pääasiassa vientiin, satamissa oli vilkas liikenne. Vuosisadan vaihteessa perustetun puuvillatehtaan tuotteilla haettiin menestystä kotimaan markkinoilla. Rautatie Tampereelta Poriin valmistui 1895. Kaupungissa vaikutti useita suomalaisia suurliikemiehiä ja liikemiessukuja kuten Ahlström ja Rosenlew. Porvarien vastapainona oli monilukuinen ja itsetietoinen teollisuustyöväki. Kaupungin asukasluku oli jo 12279.

1870-luvulla perustettu Seikun saha kuvattuna vuosisadan vaihteessa. Satakunnan Museon kok.

1902

Vuosisadan vaihteen molemmin puolin Pori oli myös vireä kulttuurikaupunki. Maan suomenkielinen teatteri antoi ensimmäisen julkisen näytöksensä Porissa, Hotelli Otavan yläsalissa vuonna 1872. Kaupungissa ilmestyi useita sanomalehtiä, perustettiin kirjasto ja museo, oli suomen- ja ruotsinkieliset oppikoulut, ammattikouluja ja työväenopisto. Vuorineuvos F.A. Jusélius teetti Sigrid-tyttärelleen vuonna 1902 valmistuneen maankuulun mausoleumin, jota koristavat Akseli Gallen-Kallelan upeat freskot. Sortokausina yhdeksi suomalaisten vastarinnan symboliksi nousi vanhan Bonaparten marssin sävelmään perustuva Porilaisten marssi, johon J.L. Runeberg kirjoitti sanat.

Juséliuksen mausoleumi, taustalla fresko ”Kevät”. Valok. Pentti Pere, Satakunnan Museon kok.

Porista oli kasvanut suuri suomalainen teollisuuskaupunki. Vuoden 1905 suurlakosta vauhtia saanut työväenliike toi kaupunkiin omat voimakkaat sävynsä.

1945

Vuoden 1941 alueliitosten myötä kaupungin pinta-ala kasvoi kolminkertaiseksi. Asukaslukukin nousi niin, että Pori oli nyt Suomen viidenneksi suurin kaupunki. Poliittisesti kaupunki muuttui vasemmistoenemmistöiseksi, mikä ilmeni selvästi vuoden 1945 kunnallisvaaleissa. Esikaupunkialueiden runsas Porissa työssä käynyt työväki oli siirtynyt virallisestikin porilaisiksi.

Teollisuuden kasvu oli sotien jälkeen voimakasta. Sitä vauhdittivat sotakorvaustoimitukset 1945 - 1952. Merkittävimmät sotakorvaustuotteet olivat lokomobiilit ja proomut. Työn perässä muutettiin Poriin etenkin muualta Satakunnasta. Jälleenrakentamisen aika synnytti lukuisia omakotialueita. Vuoden 1949 aravalain myötä voimistui kerrostalorakentaminen Porissakin.

Liikenneyhteydet paranivat. Jo 1930-luvulla oli avattu Haapamäen rata. Merelliset yhteydet olivat kohentuneet Mäntyluodon sataman laajenusten myötä. Lentokenttä kunnostettiin saksalaisten räjäytysten jäljiltä siviili liikennettä varten. Kasvavaa autoliikennettä palvelemaan rakennettiin 1950- ja 1960-luvuilla pikatiet Helsinkiin, Turkuun, Tampereelle ja Vaasaan.

Pori on ollut satoja vuosia merkittävä satamakaupunki. Kun aika ajoi Reposaaren ohi, Mäntyluodosta (kuvassa) tuli kaupungin ykkössatama. 1980-luvun lopulla rakennettiin Tahkoluodon syväsatama, jonne uivat Itämeren suurimmat rahtilaivat. Valok. Satakunnan Museon kok.

1972

Itsenäisyydenajan Suomessa Pori on ollut merkittävä, nopeasti kasvava suurteollisuuden ja satamien kaupunki. Rosenlew, Outokumpu, Rauma-Repola, Kemira ja muut teollisuuslaitokset tarvitsivat runsaasti uutta työväkeä, kaupunki kasvoi nopeasti. Poriin liitettiin maalaiskunta ja vuonna 1972 Ahlaisten kunta. Kaupungin ilme muuttui perusteellisesti : uusia kaupunginosia nousi ydinkeskustan ympärille, ja vanhan keskustan puurakennukset väistyivät uusien kerrostalojen tieltä. Perinteisiä puutaloalueita jäi Viidenteen ja Kuudenteen kaupunginosaan. Matka idylliseen Reposaareen tuli helpommaksi, kun merenlahtien yli rakennettiin pengertie 1950-luvun lopulla. Uusi aika toi uudet kulttuurituulet. Pori jazzista kasvoi muutamassa vuodessa menestyvä kansainvälinen festivaali, suomalainen rock on usein ollut porilaista. Urheilussa kaupunki opittiin tuntemaan menestyvistä voimamiehistään ja Suomen mestaruuksia voittaneista palloilujoukkueista.

Kauppatorin laitaa 1960-luvulla. Keskustan näkymien järjestelmällinen dokumentointi toteutettiin tuolloin arkistointikelpoisina mustavalkokuvina. Valok. Voitto Niemelä. Satakunnan Museon kok.

2008

Uuden vuosituhannen Pori on opiskelukaupunki. Porin yliopistokeskuksessa voi opiskella tekniikkaa, kauppatieteitä, humanistisia aineita, yhteiskuntatieteitä ja visuaalista kulttuuria. Kuuden tuhannen opiskelijan Satakunnan ammattikorkeakoulu on valittu alansa kansalliseksi huippuyksiköksi.

Porin 1970-luvulla alkanut elinkeinorakenteen muutos on ollut raju, ja uusiutumisosprosessi on osittain vielä kesken. Porilaiset ovat kestäneet vaikeat vuodet tynnosti. Talouden perusta on nyt monipuolisempi kuin aiemmin.

Porin kansallinen kaupunkipuisto kokoaa Porin olennaiset piirteet: vuolaan Kokemäenjoen suiston, teollisuus- ja kulttuurihistorian sekä elävän nykypäivän. Hyvä ympäristöhoito on tehnyt Porista, Yyteristä ja merialueesta ihanteellisen virkistysalueen. Jokisuisto on edelleen suomalaisen lintuharrastajan paratiisi.

Pori vietti 450-vuotisjuhliansa vuonna 2008. Porissa ollaan ylpeitä kaupungin pitkästä historiasta. Kaupungin tulevaisuutta porilaiset rakentavat heille ominaiseen tapaan ahkerasti ja rauhallisesti.

Pori sykkii.